

KÖNYVEKRŐL

Zajda, J. (szerk.): International Handbook on Globalization, Education and Policy Research: global pedagogies and policies
Springer, Netherlands, 2005. 827 o.

Patricia Broadfoot – a brit komparatisták egyike –, a „*Comparative Education*” című folyóirat millenniumi számában azt mondja, hogy napjainkban már helyesebb „poszt-összehasonlító neveléstudomány”-ról beszélni, hiszen a terület a globalizáció következtében jelentősen megváltozott. A globalizáció sokat használt az oktatási komparatiztikának: étellel, tematikai sokszínűséggel és az elméletek gazdagságával töltötte fel. Ennek a tudományos pezsgésnek az eredménye az ausztrál szerkesztő *Joseph Zajda* által indított 12 kötetes sorozat „*Globalization, Comparative Education and Policy Research*” címmel. A vállalkozás egyik vaskos kötetét tartja kezében az Olvasó, aminek közlési lehetőséget a Springer biztosított.

A minőségről – a kiadó mellett – a komparatiztika doyenjeivé érett társszerkesztők és szerzők gondoskodnak: *David Phillips, Mark Bray, Holger Daun, David Wilson, Val D. Rust, Robert F. Arnove, Erwin Epstein*, akik között szép számmal már ott találjuk a tanítványokat is. Olyanokat, akik csak „turisták” a területen, de olyanokat is, akik már megtelepedtek ott. A *lectori salutem* szerint a szerkesztők és szerzők arra vállalkoztak, hogy „egy globális áttekintést nyújtsanak az utóbbi évtized oktatási és politikai változásairól [...] A szerkesztők célja, hogy egy komprehzív képet adjanak a globalizáció, oktatási és politikavezérelt reformok eltérő diskurzusairól.” (xi o.) A sorozat köteteit döntéshozóknak és kutatóknak ajánlják, de a sokrétű tartalom és mondanivaló (pl. az összehasonlító neveléstudomány módszertani, elméleti kérdéseit is tartalmazza, miközben egy-egy nemzetállam oktatási rendszerének változásaiba is betekintést ad) miatt oktatási segédanyagként is hasznos lehet a terület iránt érdeklődők számára. A kötet érdekessége, hogy elődjeihez hasonlóan még mindig kiemelt érdeklődéssel tünteti ki a módszertan és elmélet kérdéseit, bár itt mintha az ezzel kapcsolatos és a már megszokott polémiák hiányoznának. Ugyanakkor, már-már tradicionális jellemzője és sajátja a komparatista köteteknek, illetve magának a területnek a multidiszciplináris szemlélet.

Zajda fogalmazza meg felvezető tanulmányában a kötet esszenciális mondanivalóját, amelyben másokhoz csatlakozva (lásd *Mark Bray és R. Murray-Thomas, Val D. Rust, David Phillips, Michael Crossley* munkáit) a multidimenziós és többszintű oktatáspolitikai elemzéseket sürgeti. Egy globalizált világban csak az ilyen vizsgálatok „azonosíthatják be az oktatásügyre ható szupranacionális, nemzeti és szubnacionális erőket” (18. o.) – vallja a szerző. A „*Minőségi oktatást mindenkinek*”- elve továbbra is mítosz marad, miközben egyre növekszik a szakadék a szegények és gazdagok között a jólét, a hatalom, a jövedelem és az egyenlőtlenség tekintetében, lokálisan és globálisan egyaránt. A szerző szerint ahhoz, hogy feloldjuk a meglévő egyenlőtlenségeket egy radikális ideológiai és politikai változásra van szükség az irányítási modellekben. Mindezzel párhuzamosan az emberiség érdekében autentikus partnerséget kell létrehozni a nemzetállamok, a multinacionális vállalatok, a döntéshozók és a pedagógusok között, ahol mindannyian az egyenlőtlenségek és a szegénység felszámolásáért küzdenek (18. o.).

A kézikönyv két részre és nyolc tematikus blokkra van felosztva, ahol az első rész „*Trendek és fő kérdések*”, a második pedig a „*Globalizáció és oktatáspolitikai: összehasonlító perspektívák*” címet viseli. A nyitó tematikus tömbben a globalizáció és oktatási összefüggéseinek vizsgálatát célozzák meg a szerzők. Itt olvashatunk egy tanulmányt *David Phillips* tollából és megszokott témájáról az „*oktatáspolitikai kölcsönzés*” szabályairól és lehetőségeiről, aki felhívja a figyelmet arra, hogy ez csakis meggondolt és tudatos módon végzett tevékenység lehet. Ami minőségileg sokkal komplexebb munka, mint néhány hivatalnok és politikus külföldi

útján szerzett tapasztalatainak hazai keretekre való gyors átültetése (24–25. o.). *Mark Bray* írása az összehasonlító neveléstudomány és a globalizáció kérdéskörével foglalkozik, amelyből megismerhetjük a terület fejlődését és legfontosabb helyi szervezeteit; mintegy „kedvcsinálóként” az akkor már készülő nagy lélegzetű és hasonló témájú kötetéhez. Ezután *David Wilson* tollából arról az oktatáspolitikai polémiaról olvashatunk, amely a globalizáció és a technikai modernizáció hatását tárgyalja a munka és az oktatás világára. A neokonzervatív oktatásirányítás, illetve a piacosítás, a privatizáció és a decentralizáció kapcsolatáról *Holger Daun* és *David Turner* mondanivalóját ismerhetjük meg.

Az összehasonlító neveléstudományi munkák megszokott rendjéhez illeszkedve számos esettanulmány tolmácsolásában ismerhetjük meg egy-egy ország oktatásügyének problémáit és a megfogalmazott oktatáspolitikai válaszait a felsőoktatásban és a közoktatásban egyaránt. A mérleg nyelve azonban az ázsiai, afrikai és dél-amerikai kontinens nemzeti oktatási rendszerei felé billen, de „ínyencségként” mégis találunk egy összehasonlító vizsgálatot Románia és Chile felsőoktatásának piacosításáról és privatizációjáról. Ugyanakkor, az amerikai komparatisták „régis” kedvelt kutatási terepéről – a volt szovjet blokk és Oroszország – oktatási reformjáról (elsősorban tantervi) is olvashatunk egy elemzést, illetve több tanulmány felhasználja mondanivalójában (*Val D. Rust, Alberto Arenas*).

A szerkesztők figyelnek arra, hogy mindenki megtalálja az oktatáspolitikai érdeklődésének megfelelő tematikus blokkot. Így világszintű betekintést kapunk irányítási és finanszírozási, tantervi és személyzeti, nemzetközi, nemzeti, helyi és intézményi szintű kérdésekbe. Külön fejezetbe szervezik a faji, nemi, etnikai, vallási és társadalmi csoportok oktatásügyét és az emberi jogokat tárgyaló tanulmányokat, ahol az egyenlő hozzáférés és méltányosság kihívásairól hallunk. A bevezető tanulmányban a nemek közötti egyenlőtlenségekről olvashatunk, ami a hagyományok és a modernitás közötti feszültségekben látszik a legjobban – vallja a szerző (*Margaret B. Sutherland*).

A globális oktatási reformokat és az iskolák világának változásait bemutató fejezet a globalizáció pedagógusokra, döntés előkészítőkre és döntéshozókra gyakorolt hatásával foglalkozik. A maga 12 tanulmányával a decentralizációs oktatáspolitikák impaktját vizsgálja. Vagyis azt, hogy hogyan viszonyulnak, ezek a változások a minőség, egyenlőség és hozzáférés kérdéseivel az oktatásban (*Alberto Arenas* és *Suzanne Majhanovich*), milyen változást idéz elő a globalizáció a demokrácia érvényesülésében és az iskolákban (*Erwin Epstein*), valamint az intézményirányításban. Végül a globális kultúra tantervi kérdései kapnak helyet, ahol a nyitó tanulmány szerint a demokrácia kiszélesítésével, a hozzáférés és esélyegyenlőség javításával, illetve a választás szabadságával akadályozhatjuk meg, hogy a tantervpolitika a kulturális imperializmus eszköze lehessen. A kézikönyv következtetéseit *Lawrence J. Saha* tollából kapjuk meg, egy oktatásszociológiai tanulmány formájában, ahol a kulturális tőkéről úgy beszél, mint az egyik legértékesebb közjóról, ami a társadalmi mobilitás legfontosabb csatornája. Szerinte azonban a globalizációs folyamatok legitimálják a társadalmi- és kulturális tőke egyenlőtlen elosztását, globális és lokális szinten egyaránt.

Miután hosszú ideig „ízlelgettük” és forgattuk a kézikönyvet, európai emberként mégis hiányérzettel tesszük le, bár a multidimenzionális és többszintű elemzéseket sürgeti a szerkesztő, de ennek ellenére ezt a feladatot nem sikerült maradéktalanul teljesíteni. Az elemzések között ritkán olvashatunk egy-egy ország oktatásügyéről történeti-kulturális megközelítésben vagy kiegészítésképp, nem ismerhetjük meg azt a logikát, amely mentén ezek felépültek az idők során. Kissé úgy tűnik, mintha a hatvanas évek mozgalma, amely a komparatistikából univerzális tudományt szeretett volna létrehozni, elszegényítette a területet. A kötet azonban mégiscsak hasznos az oktatásügy, az oktatáspolitikai és az összehasonlító neveléstudomány legújabb fejleményei iránt érdeklődőknek. Sikeresen, és az utóbbi évek legnagyobb vállalkozásaként ragadja meg a globalizáció és oktatás, a társadalom és oktatás kapcsolatát, ami tartalmas mondanivalóval szolgál nemcsak a téma kutatóinak, hanem a politikusoknak is.

Szolár Éva